

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Β' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΟΙ ΣΕΡΡΕΣ

ΚΑΙ Η
ΠΕΡΙΟΧΗ
ΤΟΥΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ
ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ
ΜΕΧΡΙ ΤΗ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Α' ΤΟΜΟΣ

ΣΕΡΡΕΣ 2013

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΟΖΙΚΑΣ

**ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ
ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ
ΣΕ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑΣ***

Το θέμα το οποίο πρόκειται να μας απασχολήσει έχει να κάνει με το φαινόμενο της συγκρότησης της τοπικής ταυτότητας, στο κοινωνικό και στο συμβολικό επίπεδο, καθώς και στις μεταλλαγές που αυτή γνωρίζει κατά την πορεία εξέλιξης του ελληνικού κράτους. Θα αναφερθούμε στην περίπτωση του δημοτικού διαμερίσματος «Εμμανουήλ Παπάς», πρώην Δοβίστα, και θα μελετήσουμε πώς ένα απλό και συνηθισμένο χωριό, με τη γέννηση ενός εθνικού ήρωα στον τόπο του, του Εμμανουήλ Παπά, μεταστρέφεται ποιοτικά ως προς την τοπική του ταυτότητα. Θα εξετάσουμε ιδιαίτερα ποια σχέση αναπτύσσεται, από τη γέννηση του ήρωα και μετά, ανάμεσα στον τοπικό παραδοσιακό πολιτισμό και την επίσημη ιστορία του χωριού, ποιες τροποποιήσεις γνωρίζει η τοπική του ταυτότητα και ποια είναι τα χαρακτηριστικά της, όπως αυτά προκύπτουν μέσα από τη σχέση ιστορίας και παράδοσης. Συνδέουμε το φαινόμενο με τη νεωτερικότητα, τη συγκρότηση του εθνικού κράτους αλλά και με την εσωτερική μετανάστευση, καθώς η ποιοτική μεταστροφή που παρατηρείται σχετίζεται χρονικά με την απελευθέρωση και προσάρτηση του νομού Σερρών στην υπόλοιπη Ελλάδα, ενώ οι κοινωνικοί συντελεστές του φαινομένου είναι κυρίως οι ίδιοι οι κάτοικοι του χωριού που μετανάστευσαν τα κατοπινά χρόνια στις πόλεις.

Ως νεωτερικότητα ορίζουμε, κατ' αρχήν, τις αλλαγές που εμφανίστηκαν στην Ευρώπη, κατά τον δέκατο έβδομο αιώνα και μετά, και οι οποίες αναφέρονται σε καινοφανείς τρόπους αντίληψης της πραγματικότητας, και όπως επίσης σε νέους τρόπους κοινωνικής ζωής και οργάνωσης¹. Μέσα στην παράδοση των κοινωνικών επιστημών ο όρος τόπος καθώς και τα παράγωγά του (τοπικότητα, τοπικισμός) είναι γενικά συνδεδεμένος με την έννοια του ιδιαίτερου και οριοθετημένου χώρου. Η αποτύπωση των πολιτισμικών χαρακτηριστικών της κοινωνίας (επάνω) στο χώρο και η ταύτιση της τοπικής κοινωνίας με αυτόν μέσα από την καθημερινή εμπειρία οδηγεί

* Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στους Γιώργο Βοζιάνη, Αριστείδη Δράγιο και Γιάννη Ζωγράφο για τη βοήθειά τους στην αρχειακή έρευνα.

1. Μια πλήρη ανάπτυξη των κύριων χαρακτηριστικών που παρουσιάζει η νεωτερικότητα μπορεί κάποιος να δει στο έργο του A. Giddens, *Οι συνέπειες της νεοτερικότητας*, μτφ. Γ. Μερτίκα, Αθήνα: Κριτική, 2001.

στο φαινόμενο της μετατροπής του χώρου σε τόπο και στη συγκρότηση της τοπικής ταυτότητας. Τον χαρακτηρίζουν δε οι σφιχτοδεμένες κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων του, οι οποίες στηρίζονται σε ισχυρές σχέσεις συγγένειας καθώς και παλαιότητας στο χώρο εγκατάστασης².

Η τοπική ταυτότητα περιλαμβάνει την αίσθηση του ανήκειν και την αφοσίωση σε ένα ιδιαίτερο κοινωνικά και πολιτισμικά σύνολο με άξονα αναφοράς τον τόπο καταγωγής. Όπως υποστηρίζει η Lovell³ η μελέτη του τρόπου με τον οποίο η αφοσίωση σε έναν τόπο δημιουργείται, διαιώνεται ή τροποποιείται σχετίζεται με την κατανόηση της ταυτότητας σε ατομικό αλλά και συλλογικό επίπεδο, αφού η αίσθηση του ανήκειν και η τοπικότητα ως σηματοδότες της ταυτότητας λαμβάνουν ευρύτερο περιεχόμενο και συχνά εκτείνονται πέρα από τις ατομικές εμπειρίες ή τη νοσταλγική αναπόληση για ένα συγκεκριμένο μέρος. Η συνειδητοποιημένη δε γνώση της ένταξης σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό, πολιτισμικό και γεωγραφικό χώρο δεν είναι χωρίς συνέπειες, καθώς το γεγονός αυτό έχει συναισθηματική και αξιολογική σημασία για το άτομο που φέρει τη συγκεκριμένη ταυτότητα.

Ωστόσο η τοπική ταυτότητα είναι μια ιστορική κατηγορία με την έννοια ότι γνωρίζει αλλαγές, τροποποιήσεις και αναπροσαρμογές ακολουθώντας την εκάστοτε ιστορική πρόοδο σε όλα τα επίπεδα. Αναφέρομαι ιδιαίτερα στις γενικότερες πολιτικές, οικονομικές και ιδεολογικές εξελίξεις, οι οποίες συνέβαλαν στη διαμόρφωση μιας σύνθετης νεωτερικής συνείδησης με επίδραση στον τρόπο πρόσληψης της σύγχρονης πραγματικότητας καθώς και του ιστορικού της παρελθόντος⁴. Μιλώ για τη βαθμιαία μετατόπιση του κέντρου βάρους από την πολιτισμική στην εθνική ταυτότητα, μια διαδικασία η οποία βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη χωρίς προκαθορισμένο αποτέλεσμα, καθώς επίσης και για το διάλογο που αναπτύσσεται ανάμεσα σε αυτούς τους δύο άξονες⁵. Τη διαδικασία αυτή των αλλαγών στο επίπεδο της τοπικής ταυτότητας, όπως εξειδικεύεται στο δημοτικό διαμέρισμα Εμμανουήλ Παπάς, θα μελετήσουμε παρακάτω.

Το δημοτικό διαμέρισμα Εμμανουήλ Παπάς⁶ βρίσκεται περίπου δεκα-

2. Β. Νιτσιάκου, «Τόπος, τοπικότητα και εθνική ταυτότητα. Η περίπτωση της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας», *Εθνολογία* 4 (1996) 93-106. Μ. Featherstone, *Undoing Culture. Globalization, Postmodernism and Identity*, London: Sage, 1995, σ. 103.

3. Ν. Lovell, «Introduction», στο: Ν. Lovell (ed.), *Locality and Belonging*, London and New York: Routledge, 1998, σ. 1.

4. D. Gross, *Τα ερείπια του παρελθόντος. Παράδοση και κριτική της νεωτερικότητας*, μτφ. Κωνσταντίνος Γεώργιας, Αθήνα: Πατάκης, 2003.

5. Δ. Γ. Τσαούση, «Ελληνισμός και Ελληνικότητα. Το πρόβλημα της νεοελληνικής ταυτότητας», στο: Δ. Γ. Τσαούση (επιμ.), *Ελληνισμός - Ελληνικότητα. Ιδεολογικοί και βιωματικοί άξονες της νεοελληνικής κοινωνίας*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» Ι. Δ. Κολλάρου και Σίας Α. Ε., 1998, σσ. 15-25.

6. Για την παλαιότερη και νεότερη ιστορία του χωριού, βλ. Δ. Κ. Σαμσάρη, *Συμβολή εις την ιστορίαν της κοινότητος Εμμανουήλ Παπά*, Σέρραι 1970, όπου δημοσιεύεται και

έξι χιλιόμετρα από την ιστορική πόλη των Σερρών⁷ και σε ύψος περίπου τριακοσίων μέτρων, στους πρόποδες του Μενοίκιου όρους, γνωστού και ως *Μπόζντακας*. Φέρει τιμητικά το όνομα του αγωνιστή της επανάστασης του 1821, ο οποίος γεννήθηκε στο συγκεκριμένο χωριό. Πολιτισμικά είναι ενταγμένο σε μια ομάδα γειτονικών μεταξύ τους χωριών, νοτιοανατολικά της πόλης των Σερρών, τα οποία έχουν κοινές πολιτισμικές καταβολές και συγκροτούν στο σύνολό τους τα λεγόμενα *Δαρνακοχώρια* ή, όπως λέγονται στο τοπικό ιδίωμα, *Νταρνακοχώρια*⁸. Όλα μαζί συνιστούν τον καποδιστριακό δήμο Εμμανουήλ Παπάς με ιστορική έδρα το δημοτικό διαμέρισμα Εμμανουήλ Παπάς.

Πρόκειται για ένα χωριό οι κάτοικοι του οποίου περηφανεύονται πως διατήρησαν έναν ντόπιο αμιγή πληθυσμό, καθώς από την οθωμανική κατάκτηση μέχρι τα νεότερα χρόνια δεν είχαν ποτέ Τούρκους εγκατεστημένους μέσα στην κοινότητά τους, όπως συνέβη σε άλλα χωριά⁹. Παρόμοια, η κοινότητα, δε γνώρισε δημογραφικές μεταβολές με την έλευση των προσφύγων από τη Μικρά Ασία, καθώς αυτοί εγκαταστάθηκαν σε άλλα μέρη του νομού Σερρών. Ωστόσο, από τα επώνυμα που υπάρχουν στο χωριό και την προφορική παράδοση που κυκλοφορεί μπορούμε να υποθέσουμε για μια εγκατάσταση Ηπειρωτών, και ίσως Θεσσαλών, στον οικισμό κατά το παρελθόν¹⁰. Εδώ θα μας απασχολήσει η νεότερη ιστορία του χωριού, όπως

ο κώδικας της κεντρικής εκκλησίας του χωριού. Ενδειξεις, οι οποίες απαιτούν περαιτέρω έρευνα, για πιθανή μακραίωνη εγκατάσταση στην ευρύτερη περιοχή αναφέρει ο Β. Σ. Κάροτσιος. *Δοβίστα. Μια υστερο-βυζαντινή παροικία*, Θεσσαλονίκη 1991.

7. Ε. Στράτη, *Ιστορία της πόλεως Σερρών*, (Εισαγωγή: Πέτρος Κων. Σαμσάρης), Σέρρες: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρών, ²2000, [πρώτη έκδοση, 1909]. Π. Θ. Πέννα, *Ιστορία των Σερρών*, Αθήναι ²1966.

8. Πρόκειται για τα πέντε χωριά: Νέο Σούλι (*Σουμπάσκιοι*), Χρυσό (*Τοπόλιανη*), Άγιο Πνεύμα (*Βεζνίκο*), Πεντάπολη (*Σαραμουσακλή*), Εμμανουήλ Παπάς (*Δοβίστα*). Σχετικά περί των Δαρνακοχωριών και του ονόματος Δαρνάκας, βλ. Π. Ν. Παπαγεωργίου, *Αι Σέρραι και τα προάστεια. Τα περί τα Σέρρας και η Μονή Ιωάννου Προδρομού (Συμβολή ιστορική και αρχαιολογική)*, (Εισαγωγή: Χ. Μπακιρτζής), Θεσσαλονίκη: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρών, 1988, [πρώτη έκδοση 1894], σσ. 60-61. Δ. Κ. Σαμσάρη, *Η κοινότητα του Αγίου Πνεύματος Σερρών επί τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1971, σσ. 12-14.

9. Βλ. και το σχετικό κατάλογο από τα χρυσόβουλλα και τον κώδικα της μητρόπολης των Σερρών, στον οποίο παρουσιάζεται το χωριό «Ντ(Δ)οβίστα» με πληθυσμό 1500 χριστιανών χωρίς να αναφέρονται καθόλου Τούρκοι κάτοικοι. Π. Ν. Παπαγεωργίου, *Αι Σέρραι και τα προάστεια*, ό.π., σ. 83. Ο Η. Vermeulen, «Αγροτικές συγκρούσεις και κοινωνική διαμαρτυρία στην ιστορία ενός Μακεδονικού χωριού (1900 - 1936)», στο: Σ. Δαμιανάκος (επιμ.), *Διαδικασίες κοινωνικού μετασχηματισμού στην αγροτική Ελλάδα*, Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε., 1987, σ. 225, αναφερόμενος στα Δαρνακοχώρια (ένα από τα οποία είναι και η Δοβίστα), κατά την εποχή του 1870, μιλά για «μια ομάδα ελληνικών χωριών κοντά στις Σέρρες».

10. Είναι γνωστό άλλωστε πως στην περιοχή της Μακεδονίας και ιδιαίτερα στην περιοχή των Σερρών εγκαταστάθηκαν, κατά το 18^ο αιώνα, ομάδες πληθυσμών από την Ήπειρο, βλ. Π. Θ. Πέννα, *Ιστορία των Σερρών*, ό.π., σσ. 100 - 101.

αυτή διαμορφώθηκε με τη διαδικασία αστικοποίησης και τη μετανάστευση ενός μέρους των κατοίκων του στην πόλη.

Σύμφωνα με τον Χουλιανράκη στην απογραφή του 1920 η κοινότητα ήταν πληθυσμιακά η μεγαλύτερη στην επαρχία των Σερρών, ενώ, παράλληλα, την ίδια περίοδο η συγκεκριμένη κοινότητα συγκαταλέγονταν στα τέσσερα μεγαλύτερα χωριά σε ολόκληρο το νομό των Σερρών¹¹. Η οικονομία του χωριού στηριζόταν κυρίως στην καλλιέργεια καπνού, σιτηρών και δευτερευόντως στην αμπελοκαλλιέργεια και την κτηνοτροφία. Το χωριό έφθασε πληθυσμιακά και οικονομικά στη μέγιστη ακμή του την εποχή του μεσοπολέμου, λόγω παραγωγής, επεξεργασίας και εξαγωγής μιας άριστης τοπικής ποικιλίας καπνού («μπασιμάς»). Την περίοδο εκείνη το χωριό γνώρισε οικιστική ανάπτυξη. Χτίστηκαν διώροφα και τριώροφα σπίτια, ενώ το εσωτερικό τους επιπλώθηκε με σύγχρονα έπιπλα της εποχής από την αγορά των Σερρών. Τα ιστορικά δεδομένα που έχουμε από εκείνη την περίοδο μας παρουσιάζουν μια κοινωνία, η οποία, λόγω της παραγωγής της συγκεκριμένης τοπικής ποικιλίας καπνού και των υψηλών τιμών πώλησης, είχε οικονομική ευμάρεια και ήταν σχετικά ανοιχτή στους νεωτερισμούς και τις αλλαγές¹².

Ωστόσο η πληθυσμιακή εξέλιξη της κοινότητας από ένα σημείο και μετά άρχισε να γνωρίζει μια φθίνουσα πορεία¹³, με αποκορύφωμα τη δεκαετία του 1960, όταν έχασε περίπου το 40% των κατοίκων της. Οι χαμηλές τιμές των καπνών σε συνδυασμό με συγκυριακά φαινόμενα, όπως είναι οι διάφορες ασθένειες του προϊόντος που εμφανίστηκαν εκείνη την εποχή, κατέστησαν την καλλιέργεια απρόσφορη, αφού το αυξημένο της κόστος παραγωγής, το οποίο επιβαρυνόταν από τα μέτρα για την αντιμετώπιση

11. Μ. Χουλιανράκη, *Εξελίξεις του πληθυσμού των Αγροτικών Περιοχών της Ελλάδος, 1920 - 1981*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 1988, σσ. 375 - 379.

12. Ήδη από τα μέσα του τελευταίου τέταρτου του 19^{ου} αιώνα υπάρχει επίσημα στο χωριό εκπαιδευτήριο, ως «Αστική σχολή Δοβίστης» με αρρεναγωγείο, παρθεναγωγείο και αργότερα νηπιαγωγείο, στο οποίο δίδαξε το 1897 γυναίκα δασκάλα, βλ. Δ. Κ. Σαμσάρη, *Συμβολή εις την ιστορίαν της κοινότητος Εμμανουήλ Παπά*, ό.π., σσ. 70-76. Το 1928 ηλεκτροδοτήθηκε με δικό του εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, την ίδια περίοδο είχε ηλεκτροκίνητο αλευρόμυλο, το έτος 1938 είχε ήδη πλήρως ανεπτυγμένο αποχετευτικό σύστημα, το οποίο είχε αρχίσει να δημιουργείται πριν από το 1920, ενώ πολύ πιο πριν λειτουργούσαν επίσης στο χωριό καπνομάγαζα για την επεξεργασία του καπνού και συγκέντρωνε εποχιακή μετανάστευση καπνεργατών από διάφορα μέρη των Σερρών και γενικά της βόρειας Ελλάδας, βλ. Θ. Κοκόντζαρη, «Η εξέλιξη του χωριού μας», *Εμμανουήλ Παπά*, 11 (1980) 16-17.

13. Ειδικότερα σύμφωνα με τις απογραφές έχουμε το έτος 1920: κάτοικοι 1652, έτος 1928: κάτοικοι 2407, έτος 1940: κάτοικοι 2620, έτος 1951: κάτοικοι 2077, έτος 1961: κάτοικοι 2049, έτος 1971: κάτοικοι 1204, έτος 1981: κάτοικοι 1130, βλ. Μ. Χουλιανράκη, *Εξελίξεις του πληθυσμού των Αγροτικών Περιοχών της Ελλάδος, 1920-1981*, ό.π. σ. 376. Για το έτος 2001: κάτοικοι 1121. Σχετικά βλ. http://www.statistics.gr/gr_tables/pinakas2-46.

των ασθενειών, δεν άφηνε περιθώρια κέρδους. Το γεγονός αυτό, καθώς και οι θετικές ειδήσεις που έστελναν από την πόλη αυτοί που είχαν ήδη μεταναστεύσει εκεί, είχε ως αποτέλεσμα πολλοί κάτοικοι του χωριού να πάρουν την απόφαση να φύγουν. Σήμερα η μεταναστευτική κίνηση δείχνει να έχει σταθεροποιηθεί, ενώ κάποιοι επιστρέφουν ως συνταξιούχοι για να ζήσουν στο χωριό. Αν και εξακολουθεί να θεωρείται, και είναι, ένα μεγάλο χωριό σε σχέση με τα υπόλοιπα του νομού Σερρών, το οποίο μάλιστα έχει χαρακτηριστεί και ως παραδοσιακός οικισμός¹⁴, ωστόσο έχει χάσει μεγάλο μέρος από την παλιά του αίγλη.

Εξετάζοντας τη διαδικασία μετανάστευσης των κατοίκων του χωριού στην πόλη έχουμε να παρατηρήσουμε πως συνδέεται στενά με τη γενικότερη πορεία που ακολούθησε η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη στην Ελλάδα. Η συγκυριακής φύσης βιομηχανική ανάπτυξη στην Ελλάδα¹⁵ οδήγησε και σε μια ιδιότυπη αστικοποίηση, η οποία κράτησε πολλά στοιχεία από το αγροτικό παρελθόν. Αυτό σημαίνει ότι η αποδιοργάνωση της δομής της αγροτικής οικονομίας και η συνεπακόλουθη μετακίνηση του πληθυσμού της υπαίθρου στην πόλη δε συνεπάγεται οπωσδήποτε οργανική ένταξη του κατοίκου στον αστικό σχηματισμό και ανάπτυξη μιας αστικής συνείδησης¹⁶. Ο έποικος είναι στενά δεμένος ακόμη με το χωριό του¹⁷.

Η Sutton, χωρίζει το φαινόμενο της αστυφιλίας σε τρεις φάσεις τις οποίες και αναλύει: α) η απόφαση για μετανάστευση, β) η εγκατάσταση στην πόλη και γ) η θέσπιση δεσμών με τον τόπο καταγωγής¹⁸. Το σχήμα αυτό ακολουθήθηκε σε γενικές γραμμές και στην περίπτωση που μελετούμε. Πρώτα έφευγαν οι νέοι σε ηλικία και περισσότερο ανεξάρτητοι κάτοικοι του χωριού. Στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη που μετανάστευσαν δεν απέκοψαν τους δεσμούς, τόσο μεταξύ τους, όσο και με το χωριό¹⁹. Αναπτύσσουν κοινωνικά δίκτυα, συγκροτούν συλλόγους, οργανώνουν εκδηλώσεις ενώ παράλληλα πραγματοποιούν και με διάφορες αφορμές εκδρομές προς το χωριό. Η κοινότητα διατηρείται, ως ένα βαθμό, και στην πόλη, ενώ αναβιώ-

14. Φ.Ε.Κ. 594/13. 11. 1978, τευχ. 4^ο.

15. Χ. Αγριαντώνη, *Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο - Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, 1986.

16. Β. Ι. Φίλια, *Κοινωνία και εξουσία στη Ελλάδα. 1. Η νόθα αστικοποίηση 1800 - 1864*, Αθήνα: Gutenberg, δεύτερη ανατύπωση 1991. Κ. Μοσκόφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία του κινήματος της εργατικής τάξης. Η διαμόρφωση της εθνικής και κοινωνικής συνείδησης στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, ³1988, σσ. 119-147.

17. Μ. Γ. Μερακλή, *Νεοελληνικός λαϊκός βίος. Όψεις και απόψεις*, Αθήνα: Εκδοτικός οίκος Α. Α. Λιβάνη, 2001, σσ. 19-33.

18. S. Buck Sutton, «Rural - Urban Migration in Greece», στο: M. Kenny and D. I. Kertzer (επιμ.), *Urban Life in Mediterranean Europe. Anthropological Perspectives*, Urbana: University of Illinois Press, 1983, σσ. 225-249.

19. Πρβλ. Robert Redfield, *The folk culture of Yucatan*, Chicago: University of Chicago Press, 1941.

νει στο χωριό με αφορμή τις καλοκαιρινές διακοπές των αστών, τα μεγάλα πανηγύρια, ή τις γιορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα²⁰.

Τα τελευταία χρόνια, μάλιστα, έχει ξεκινήσει ένας γόνιμος διάλογος, με βάση το εθνογραφικό υλικό το οποίο έχει προκύψει από επιτόπιες έρευνες, σχετικά με την εσωτερική μετανάστευση και τις διαδικασίες εγκατάστασης στην πόλη. Στις έρευνες αυτές παρατηρείται μια επιβίωση της τοπικής ταυτότητας μέσα στο περιβάλλον της πόλης. Αποτελεί δε κοινό τόπο σε αυτές η διαπίστωση πως η τοπική ταυτότητα καθίσταται ακόμη πιο ισχυρή, όταν κάποιος βρίσκεται μακριά από τον τόπο καταγωγής του. Μπορούμε μάλιστα να υποστηρίξουμε πως αυτή η κυριολεκτική αλλά και αλληγορική, στη σημερινή νεωτερική εποχή, απομάκρυνση από τον τόπο και την παράδοση του αποτελεί και την αιτία για την δημιουργία του αιτήματος της επιστροφής στις ρίζες. Από την άλλη μεριά, το γεγονός ότι η τοπική ταυτότητα του τόπου καταγωγής επιβιώνει ακόμη και σήμερα σε μετανάστες δεύτερης ή τρίτης γενιάς, δηλαδή κατοίκους που έχουν γεννηθεί ή και μεγαλώσει μακριά από την ιδιαίτερη πατρίδα τους, φανερώνει πως η αίσθηση του ανήκειν και η τοπική συνείδηση είναι ένα σύνθετο φαινόμενο, το οποίο δεν προσδιορίζεται αποκλειστικά από τον τόπο στον οποίο γεννήθηκε ή μεγάλωσε το άτομο²¹.

Οι δραστηριότητες των εσωτερικών μεταναστών δεν αφήνουν ανεπηρέαστη την αγροτική κοινότητα. Αντίθετα, οι όποιες δραστηριότητές τους, σε συλλογικό επίπεδο, έχουν αντανάκλαση και στην αγροτική κοινότητα επιδρώντας άμεσα σε αυτήν. Λειτουργούν παράλληλα ως φορείς του πνεύματος της πόλης, ως μια επιπλέον πύλη εισόδου της νεωτερικότητας, με ό,τι αυτή αντιπροσωπεύει σε ιδεολογικό επίπεδο, στο χωριό.

Η κυριότερη μορφή συλλογικής έκφρασης των καταγομένων από τον Εμμανουήλ Παπά είναι η συγκρότηση τοπικού συλλόγου. Η συγκεκριμένη κοινότητα έχει μια μακρά παράδοση στη συλλογική αντιμετώπιση των ζητημάτων που την απασχολούν, γεγονός το οποίο αποτυπώνεται ήδη από πολύ νωρίς στην ανάπτυξη διαφόρων συλλογικών δραστηριοτήτων μέσα στην κοινότητα με κατεύθυνση τον πολιτισμό και τη μόρφωση. Όπως αναφέρει ο Σαμσάρης στην ανάλυση του κώδικα (1879-1926) από το ναό του αγίου Αθανασίου «πλην των επαγγελματικών συντεχνιών, οι φιλοπρόοδοι και φιλοπάτριδες κάτοικοι της Δοβίστης είχαν συγκροτήσει, κατά τας μαρ-

20. Σ. Δαμιανάκου, «Εισαγωγή. Προβλήματα αγροτικού μετασχηματισμού: Κυρίαρχες τάσεις και τοπικές λογικές», στο: Σ. Δαμιανάκου - Έ. Ζακοπούλου - Χ. Κασίμη - Β. Νιτσιάκου, *Εξουσία, εργασία και μνήμη σε τρία χωριά της Ηπείρου: Η τοπική δυναμική της επιβίωσης*, Αθήνα: Πλέθρον/Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 1997, σσ. 16-22.

21. Α. Χατζηγιάννη, «Διαδικασίες διαμόρφωσης του πληθυσμού του Πειραιά: Εσωτερική μετανάστευση και εγκατάσταση του νέου πληθυσμού», στο, Ο. Benoit - Guiltbot - Λ. Μαράτου - Αλμπράντη - Β. Παπλιάκου, et al., *Διαδικασίες κοινωνικού μετασχηματισμού στον Πειραιά: Μετακινήσεις, Οικογένεια, εργασία*, Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε., 1998, σσ. 53-93.

τυρίας του ημετέρου κώδικος, διαφόρους Αδελφότητας, δηλαδή ενώσεις, αίτινες είχαν θρησκευτικόν, φιλανθρωπικόν και εκπαιδευτικόν σκοπόν. Τα μέλη των Αδελφοτήτων άμα τη εγγραφή των κατέβαλλον ετησίαν συνδρομήν αναλόγως της οικονομικής των καταστάσεως. Προσεφώνούντο δε μεταξύ των αδελφοί ή αδελφαί, εάν ήσαν γυναίκες»²².

Έχοντας ως βάση αυτό το ιστορικό παρελθόν και την παράδοση της συλλογικής αντιμετώπισης των ζητημάτων που απασχολούν την κοινότητα, όταν οι κάτοικοι μετανάστευσαν στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη αποφάσισαν να δημιουργήσουν τοπικό σύλλογο. Έτσι, ιδρύονται τοπικοί σύλλογοι στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα²³. Στην Αθήνα, ο σύλλογος ιδρύεται το 1971 και ο σκοπός της λειτουργίας του, όπως αναφέρεται στο καταστατικό του είναι: «α) η διαφύλαξις και η διάδοσις της πνευματικής παραδόσεως της γενετείρας, β) η ανάπτυξις αλληλεγγύης και η σύσφιξις των σχέσεων μεταξύ των μελών και γ) η διατήρησις ανθρωπιστικών σχέσεων μετά της κομποπόλεως Εμμανουήλ Παπά Σερρών»²⁴. Λίγο αργότερα ιδρύεται και στη Θεσσαλονίκη αντίστοιχος σύλλογος, ο σκοπός του οποίου είναι ταυτόσημος με αυτόν των Αθηνών²⁵.

Από τον πρώτο χρόνο της ίδρυσής του ο σύλλογος λειτούργησε ως ένας ηθικά και οικονομικά ενισχυτικός παράγοντας στην ανάπτυξη του χωριού. Στο αρχείο του συλλόγου υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός από έγγραφα τα οποία περιλαμβάνουν αιτήματα από το χωριό. Παραθέτουμε μια ανθολόγηση με αποσπάσματα από αιτήματα και ευχαριστήριες επιστολές που εστάλησαν από την κοινότητα στο σύλλογο της Αθήνας: «Το Συμβούλιον, ύστερα από διαλογική συζήτηση και αφού διαπίστωσε ότι επιβάλλεται η κατά επίσημο τρόπο έκφραση των ευχαριστιών του Κοιν. Συμβουλίου

22. Δ. Κ. Σαμσάρη, *Συμβολή εις την ιστορίαν της κοινότητος Εμμανουήλ Παπά*, ό.π., σ. 59. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα βρίσκουμε σε λειτουργία στην κοινότητα της Δοβίστας την «Αδελφότητα του Αγίου Δημητρίου», θρησκευτικής αφετηρίας αλλά με κοινωνικές προεκτάσεις, και αργότερα τη «Φιλοπρόοδο Αδελφότητα» (1883) με εκπαιδευτικούς, πολιτιστικούς και συγκεκαλυμμένους εθνικούς προσανατολισμούς. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα βρίσκουμε το «Μουσικογυμναστικό σύλλογο “Αρετή”» (1910), βλ. Δ. Κ. Σαμσάρη, ό.π., σσ. 58 - 63. Επίσης την ίδια περίοδο ιδρύεται ο «Φιλοπρόοδος σύλλογος “Εμμανουήλ Παπάς”» (1930) με πολιτιστικές δραστηριότητες (θεατρικές παραστάσεις κ.ά.), εξωραϊστικά έργα (δενδροφυτεύσεις) και έκδοση περιοδικού («Εμμανουήλ Παπάς»), η «Φιλόπτωχος Αδελφότητα Αγίου Γεωργίου» (1926) με συμμετοχή και στα κοινοτικά ζητήματα, καθώς και ο Συνεταιρισμός Καπνοπαραγωγών «Η Ανάπλασις» (1915), βλ. και Κ. Δούφλια, *Κοινότης “Εμμανουήλ Παπάς”*, Θεσσαλονίκη 1973, σσ. 65-67.

23. Για τους τοπικούς συλλόγους στα αστικά κέντρα και τις λειτουργίες τους, βλ. ενδεικτικά: Ρ. Κακάμπουρα - Τίλη, *Ανάμεσα στο αστικό κέντρο και τις τοπικές κοινωνίες: Οι σύλλογοι της επαρχίας Κόνιτσας στην Αθήνα*, (διδακτορική διατριβή), Κόνιτσα: Πνευματικό Κέντρο Δήμου Κόνιτσας, 1999.

24. Άρθρο 3^ο, *Καταστατικόν συλλόγου «Εμμανουήλ Παπάς»*, 1971.

25. Άρθρο 3^ο, *Καταστατικόν συλλόγου «Εμμανουήλ Παπάς» Θεσσαλονίκης*, 1973.

προς το Σύλλογο Αθηνών, αποφασίζει: 1. Εκφράζει τις άπειρες ευχαριστίες τόσο των μελών του όσο και όλων των κατοίκων της Κοινότητας προς τον Εκπολιτιστικό Σύλλογο Αθηνών “Εμμανουήλ Παπάς” για τη δωρεά προς τη Φιλαρμονική της Κοινότητός μας 24 μουσικών οργάνων αξίας 500.000 και πλέον δραχμών»²⁶. Σε άλλη αίτηση προς το σύλλογο της Αθήνας: «Η εκκλησιαστική επιτροπή του Αγίου Γεωργίου της κοινότητας Εμμ. Παπά σας παρακαλεί όλως ιδιαιτέρως εάν είναι δυνατόν και εφ’ όσον θα ημπορέσετε να δώσετε μίαν οικονομικήν ενίσχυσιν δια την ανέγερσιν ενός Νέου Κοιμητηρίου διά την αντικατάστασιν του παλαιού τοιούτου προς διατήρησιν και επιφύλαξιν των ιερών Λειψάνων των αναπαυσομένων συγγενών, Αδελφών και Γονέων υμών, και τούτον δε, διότι δεν κρατείται πλέον το παλαιόν, βρίσκεται προς διάλυσιν, όθεν παρακαλούμεν υμάς όπως γίνει δεκτή η αίτησίς μας και μεριμνήσετε μετά γενναιοδωρίας των ανωτέρω αναγραφομένων»²⁷. Από τους δασκάλους του σχολείου: «Μέσα στις τρεις τάξεις του Δημ. Σχ. και μίας του Νηπιαγωγείου δεν υπάρχει ούτε μία μεταλλική έδρα για το δάσκαλο με κατάλληλη καρέκλα. Στο γραφείο προσωπικού υπάρχει ένα μόνο γραφείο ενώ χρειάζεται ακόμη ένα. Υπάρχει επίσης έλλειψη βιβλιοθηκών και ενός φορταμιού. [...] Για την αποστολή των παραπάνω ειδών μπορείτε να απευθυνθείτε στον οργανισμό σχολικών κτιρίων και στο Υπουργείο Παιδείας»²⁸. Ο πολιτιστικός σύλλογος του χωριού: «Σας ευχαριστούμε για την προσφορά του συλλόγου σας των 12.000 δραχμών που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επιτυχία της αποκριάτικης λαογραφικής εκδήλωσης»²⁹.

Ενισχυτικό ρόλο παίζουν και τα ίδια τα μέλη του συλλόγου με διάφορες προσωπικές ονομαστικές προσφορές είτε προς το σύλλογο είτε προς την κοινότητα. Συνήθως πρόκειται για δωρεά ενός σημαντικού ποσού ή ακόμη και ακίνητης περιουσίας προς το σύλλογο ή την κοινότητα για την κατασκευή ενός αυτόνομου έργου, όπως είναι η δημιουργία μιας παιδικής χαράς, ή για την επίτευξη ενός συλλογικού στόχου προς όφελος πάντα της κοινότητας, όπως συνέβη με την παραχώρηση οικοπέδων για τη δημιουργία ενός πολιτιστικού μνημείου στο χωριό. Οι δωρεές αυτές αποτελούν μια συμβολική χειρονομία επιβεβαίωσης του δεσμού με το χωριό ως κοινωνικό και γεωγραφικό τόπο και διακήρυξης προς τους συγχωριανούς της αφοσίωσης

26. Έκφραση ευχαριστιών προς το σύλλογο της Αθήνας. Απόσπασμα από πρακτικό συνεδριάσεως του Κοινοτικού συμβουλίου Εμμ. Παπά (9/11/1980). Αριθμός απόφασης Κοινοτικού Συμβουλίου 61/1980.

27. Αίτηση της Εκκλησιαστικής επιτροπής του Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Κοινότητας Εμμ. Παπά. 8/3/1982. Αρ. Πρωτ. 451.

28. Γράμμα από το σύλλογο διδασκόντων στο Δημοτικό Σχολείο του χωριού. 25/10/1980. Αρ. Πρωτ.416.

29. Ευχαριστήρια επιστολή του εκπολιτιστικού συλλόγου «Εμμ. Παπάς» που εδρεύει στο χωριό. 26/6/1984. Αρ. Πρωτ. 19.

σε αυτό. Έτσι, με τέτοιες σημαντικές δωρεές ή απλές προσφορές εξελίσσεται το χωριό και διατηρείται η επαφή των εσωτερικών μεταναστών με αυτό.

Όλα αυτά πιστοποιούν το συνεχές της αγροτικής και αστικής κοινότητας, την αδιάλειπτη επικοινωνία των αποδήμων με τον τόπο καταγωγής τους και το διαρκές ενδιαφέρον τους για αυτόν. Παράλληλα αναδεικνύεται η βοηθητική λειτουργία των εσωτερικών μεταναστών προς όφελος του χωριού και ο διαμεσολαβητικός τους ρόλος ανάμεσα στο χωριό και τα κέντρα εξουσίας, καθώς πολλές φορές μέσω των γνωριμιών ή και της «τεχνογνωσίας» τους στα γραφειοκρατικά ζητήματα προωθούν με επιτυχία στα διάφορα αρμόδια υπουργεία θέματα που απασχολούν τον τόπο καταγωγής.

Κύριο μέσο επικοινωνίας των εσωτερικών μεταναστών με το χωριό αλλά και μεταξύ τους είναι το ομώνυμο τριμηνιαίο περιοδικό το οποίο εκδίδεται από τον τοπικό σύλλογο της Θεσσαλονίκης από το έτος 1977 μέχρι σήμερα και διανέμεται στους κατοίκους του χωριού, καθώς και στους απόδημους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Στις σελίδες του έχουν την ευκαιρία οι κάτοικοι του χωριού, αλλά κυρίως οι μετανάστες στην πόλη, να δημοσιεύσουν επώνυμα τις σκέψεις τους για διάφορα ζητήματα, και έτσι να επικοινωνήσουν προσωπικά, μέσω του περιοδικού, με το σύνολο της κοινότητας.

Πέρα από τη ροή πληροφοριών σχετικά με την κοινωνική ζωή στο χωριό (γεννήσεις, γάμοι, θάνατοι), τα ζητήματα τα οποία απασχολούν το περιοδικό εστιάζονται στο ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον τόπο καταγωγής, την ιστορία του και τον πολιτισμό του. Η διαπραγμάτευση αυτών των ζητημάτων, η συχνή ή όχι παρουσία τους, το εννοιολογικό τους περιεχόμενο και η συναισθηματική τους βαρύτητα, αποτυπώνει τις παραμέτρους και την ένταση της τοπικής ταυτότητας που βιώνουν οι καταγόμενοι από τον Εμμανουήλ Παπά³⁰.

Γράφει σχετικά σε ένα από τα πρώτα τεύχη του περιοδικού ο πρόεδρος του συλλόγου «Εμμανουήλ Παπάς» Θεσσαλονίκης: *«Όταν πριν από μερικά χρόνια λίγοι άνθρωποι ξεκινούσαμε να δημιουργήσουμε το Σύλλογο “Εμμανουήλ Παπάς” Θεσσαλονίκης, το κάναμε απ’ την εσωτερική ανάγκη τόσο να διατηρήσουμε την επαφή μεταξύ μας, όλοι εμείς που ζούμε στη Θεσ/νίκη, αλλά άλλο τόσο να μη χάσουμε την επαφή και με το χωριό που μας γέννησε.*

»Αυτή ακριβώς την επαφή ερχόμαστε τώρα, με την έκδοση του περιοδικού μας να την κάνουμε στενότερη, αλλά και ευρύτερη. Στενότερη γιατί το περιοδικό θα φέρει πολύ πιο κοντά τον ένα στον άλλο και τον καθένα μας πιο κοντά στο χωριό, αφού μέσα σ’ αυτό θα γράφουμε και θα διαβάζουμε, όλοι εμείς, τα νέα και τα προβλήματα τα δικά μας και του χωριού μας. Ευ-

30. Πρβλ. Ρ. Κακάμπουρα - Τίλη, «Κυθηραϊκή αποδημία και διαχείριση της πολιτισμικής μνήμης», στο: *Κύθηρα: Μύθος και Πραγματικότητα*, Α΄ Διεθνές συνέδριο Κυθηραϊκών μελετών, Κύθηρα: Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Κυθήρων, 2003, σσ. 299-318.

ρύτερη δε γιατί στόχος της έκδοσής μας είναι να φέρει σε επαφή μαζί μας και όλες τις άλλες ομάδες των συγχωριανών μας, όπως είναι οι διαμένοντες στην Αθήνα και οι μετανάστες του εξωτερικού, μια και οι σελίδες του περιοδικού μας θα είναι ανοιχτές σε όλους. Έτσι οι κάτοικοι του χωριού, ο Αθηναίος, ο Θεσσαλονικιός και ο μετανάστης του εξωτερικού, θα διατηρεί μέσα απ' τις στήλες του περιοδικού μας, την επαφή του με όλους του συγχωριανούς του.

»Αλλά η ίδρυση του συλλόγου μας είχε και άλλους σκοπούς. Η προβολή του ήρωα του χωριού μας Εμμ. Παπά και η τοποθέτησή του στην θέση που του αρμόζει ανάμεσα στις άλλες μορφές του αγώνα, ήταν και είναι μεταξύ των πρωταρχικών σκοπών του συλλόγου. Και πιστεύουμε πως η έκδοσή μας θα συμβάλλει σημαντικά στην κατεύθυνση αυτή.

»Ένας άλλος βασικός σκοπός μας ήταν η διατήρηση και συνέχιση της πνευματικής και λαϊκής παράδοσης του χωριού μας. Και νομίζουμε πως η έκδοσή μας θα αποτελέσει τον καλύτερο παράγοντα για την πραγματοποίηση του σκοπού αυτού.[...] Και στην περίπτωση αυτή η προσφορά του περιοδικού μας είναι η πιο σημαντική, θα αποτελέσει το αρχείο στο οποίο θα συγκεντρωθεί όλη η σχετική ύλη -τα ήθη και έθιμα του χωριού μας, τα τοπικά τραγούδια, τα ανέκδοτα και ό,τι άλλο δημιούργησε η θυμοσοφία των συγχωριανών μας-»³¹.

Η τοπική ιστορία είναι ένας από τους βασικούς άξονες γύρω από τους οποίους στρέφεται ο λόγος για το χωριό διαμορφώνοντας ανάλογα την τοπική ταυτότητα³². Στην περίπτωση της Δοβίστας και λόγω του ιστορικού της παρελθόντος η τοπική ιστορία έχει δύο διαστάσεις. Από τη μια μεριά πρόκειται για την επίσημη ιστορία του χωριού, η οποία δίνει έμφαση στην πολιτική ιστορία. Από την άλλη μεριά πρόκειται για την ιστορία «από τα κάτω», τη λαϊκή παράδοση όπως αυτή μεταδίδεται από γενιά σε γενιά μέσω της προφορικής αλλά και πρόσφατα μέσα από τις σελίδες του περιοδικού «Εμμανουήλ Παπάς», στο οποίο παρουσιάζονται στιγμές από τις συλλογικές εμπειρίες του χώρου και του χρόνου στο χωριό.

Το βάρος της ιστορικής μορφής του Εμμανουήλ Παπά επισκιάζει και σφραγίζει το λόγο για την τοπική ιστορία του χωριού. Από τις αρχές του 20ού αιώνα ο Εμμανουήλ Παπάς έχει ήδη καταστεί στην επίσημη ιστοριογραφία του τόπου και έχει αναγνωριστεί από την τοπική κοινότητα ως ένα εμβληματικό σύμβολο. Είναι ο αγωνιστής που σπατάλησε την παρουσία του, έδωσε από τα παιδιά του, και σκοτώθηκε για την πατρίδα δοξάζοντας τη γενέτειρά του. Στο πρόσωπό του αναγνωρίζεται ένας συντοπίτης, μέλος

31. Α. Λειβαδιώτη, «Οι σκοποί και η έκδοσή μας», *Εμμανουήλ Παπάς* 3 (1978) 3.

32. Ε. Γρ. Αυδίκου, «Τοπική ιστορία και τοπική κοινωνία», στο, *Πρακτικά επιστημονικού συμποσίου "Η Νιγρίτα - Η Βισαλτία δια μέσου της ιστορίας"*, (Νιγρίτα, 27 και 28 Νοεμβρίου 1993), Νιγρίτα: Δήμος Νιγρίτας - Σύλλογος Νιγριτινών Θεσ/νίκης «Ο Βισάλτης», 1995, σσ. 23-33.

της κοινότητας, και ένας αδικημένος από τη σύγχρονη ιστοριογραφία εθνικός ήρωας της απελευθέρωσης, ο οποίος εκφράζει εμβληματικά την τοπική κοινότητα της Δοβίστας μαζί με το ιστορικό της παρελθόν, και τον οποίο έχει χρέος η κοινότητα να υπερασπιστεί προκειμένου να αποκατασταθεί η αδικία εις βάρος του, και έμμεσα εις βάρος του ιστορικού παρελθόντος της κοινότητας.

Ωστόσο, η στροφή προς το ιστορικό παρελθόν της κοινότητας και η αναγνώριση του Εμμανουήλ Παπά ως εμβληματικού προσώπου της κοινότητας είναι ιστορικά προσδιορισμένη. Πρόκειται για μια διαδικασία η έναρξη της οποίας εντοπίζεται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και ταυτίζεται χρονικά με την ενσωμάτωση της Μακεδονίας στον κορμό της υπόλοιπης Ελλάδας και τη συγκρότηση του εθνικού κράτους.

Ειδικότερα, η περιοχή του νομού Σερρών αποτέλεσε κατά την περίοδο του 19^{ου} αιώνα ένα πεδίο πολιτικού ανταγωνισμού και διεκδικήσεων μεταξύ των όμορων κρατών, ο οποίος επεκτεινόταν σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής πραγματικότητας. Οι συνθήκες έγιναν ακόμη πιο περίπλοκες όταν ιδρύθηκε Εξαρχία της Βουλγαρικής Ορθόδοξης Εκκλησίας (1870). Βρισκόμαστε στην περίοδο διάλυσης της οθωμανικής Τουρκίας και διαμόρφωσης των εθνικών κρατών στα Βαλκάνια³³. Σε αυτή την περίοδο ιδρύονται στην περιοχή των Σερρών διάφοροι εκπαιδευτικοί σύλλογοι και φιλοπρόοδες αδελφότητες με απώτερο σκοπό την τόνωση του ελληνικού στοιχείου της περιοχής μέσω της γλώσσας, των εκπαιδευτικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Είναι η περίοδος κατά την οποία ένας καινούργιος λόγος αρχίζει να διαμορφώνεται για το ρόλο της εκπαίδευσης και τη σχέση της με την κοινωνία. Από το γενικό στόχο που ήταν ο φωτισμός του γένους προχωρούμε σε πιο συγκεκριμένες προτάσεις με σαφείς κοινωνικές αναφορές, ενώ παράλληλα αναπτύσσεται και η αντίληψη της εθνικής αποστολής του σχολείου³⁴. Η κατάσταση αυτή γνώρισε ακόμη μεγαλύτερη ένταση κατά τον 20^ο αιώνα με τους βαλκανικούς πολέμους και τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο.

33. Μ. Μαζάουερ, *Τα Βαλκάνια*, μτφ. Κωνσταντίνος Ν. Κουρεμένος, Αθήνα: Πατάκης, 2002. Σε αυτήν την περίοδο η κοινότητα Εμμανουήλ Παπά, όπως και όλα τα Δαρνακοχώρια, είχαν ενεργό δράση κατά το Μακεδονικό αγώνα, όπως φαίνεται από τις οδηγίες του τότε γραμματέα του Ελληνικού Προξενείου στις Σέρρες. Σχετικά με το θέμα και επιπλέον βιβλιογραφία, βλ. Δ. Κ. Σαμσάρη, *Η κοινότης του Αγίου Πνεύματος Σερρών επί τουρκοκρατίας*, ό.π., σσ. 70-72.

34. Σ. Μπουρνάζου, «Η εκπαίδευση στο Ελληνικό κράτος», στο: *Ιστορία της Ελλάδος του 20ού αιώνα. Οι απαρχές 1900 - 1922*, τομ. Α', μέρος 2^ο, Αθήνα: Βιβλιόραμα, σσ. 192-199. Κ. Τσουνκαλά, *Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*, μτφ. Ιωάννα Πετροπούλου, Κωνσταντίνος Τσουνκαλάς, Αθήνα: Θεμέλιο, 1992, σσ. 565-567. Σ. Ι. Παπαδόπουλου, *Εκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα του Ελληνισμού της Μακεδονίας κατά τον τελευταίο αιώνα της τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη, 1970. Για την εκπαίδευση στη Δοβίστα, βλ. Δ. Κ. Σαμσάρη, *Συμβολή εις την ιστορίαν της κοινότητος Εμμανουήλ Παπά*, ό.π., σσ. 70-76.

Μέσα σε αυτό το ιστορικό πλαίσιο το σημερινό δημοτικό διαμέρισμα Εμμανουήλ Παπάς αναγνωρίστηκε ως κοινότητα με το όνομα «Δοβίστα» (1919), σύμφωνα με το τοπικό ιδίωμα «Ντουβίστα». Με την προσάρτηση των Νέων Χωρών, περίοδο κατά την οποία το ελληνικό κράτος προσδιορίζει την ταυτότητά του και ορίζει τις βάσεις επάνω στις οποίες θα συγκροτηθεί, εγκαινιάζεται μια διαδικασία αλλαγής ορισμένων από τα παλαιά ονόματα σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Έτσι το έτος 1927 η Δοβίστα μετονομάστηκε σε Κοινότητα «Παππά» και κατόπιν σε κοινότητα «Εμμανουήλ Παπά». Είναι η περίοδος κατά την οποία η κοινότητα στρέφεται ενδοσκοπικά στον εαυτό της και ψάχνει να επαναπροσδιορίσει την τοπική της ταυτότητα μέσα στις νέες συνθήκες του ελληνικού εθνικού κράτους. Πρόκειται για μια διαδικασία η οποία δεν αφορά μόνο τη συγκεκριμένη κοινότητα, αλλά ολόκληρη την Ελλάδα μέσα στις νέες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες που διαμορφώνονται το 19^ο και 20^ο αιώνα.

Την περίοδο αυτή εμφανίζονται στην κοινότητα τα πρώτα δείγματα μιας αναστοχαστικής διάθεσης με έμφαση στην τοπική ιστορία. Μέχρι τότε η παρουσία του Εμμανουήλ Παπά στη συλλογική μνήμη των κατοίκων της περιοχής ήταν αδύναμη, γεγονός το οποίο οφείλεται, ίσως, και σε αντικειμενικές συνθήκες, όπως είναι η σχετικά νωρίς μετεγκατάστασή του στην πόλη των Σερρών. Ενδεικτικά είναι τα σχόλια, κατά το έτος 1932, τοπικού λόγιου: «Κατάπληξιν προξενεί το γεγονός ότι, διεσώθησαν μέχρις ημών, δια μέσου του διαρρεύσαντος αιώνας από της δράσεως του Εμμανουήλ Παπά, ελάχιστοι αναμνήσεις και παραδόσεις, εις βαθμόν μάλιστα να προκαλώσι και την απιστίαν περί του εάν υπήρξε ποτέ Δοβισθινός Εμμανουήλ Παπάς»³⁵.

Τρία χρόνια μετά την μετονομασία του χωριού ιδρύεται στην κοινότητα ο Φιλοπρόοδος Σύλλογος «Εμμανουήλ Παπάς» ο οποίος εκδίδει την ίδια περίοδο ομώνυμο περιοδικό, το οποίο έχει τυπωμένη στο εξώφυλλο την μορφή του. Η θεματολογία του περιοδικού γραμμένη στην καθαρεύουσα της εποχής αναφέρεται σε ζητήματα εθνικά, κοινωνικά, εγκυκλοπαιδικής φύσεως, πολιτιστικά και ηθικοπλαστικά. Ήδη από το πρώτο τεύχος δίνεται η υπόσχεση της έρευνας για τη ζωή και το έργο του Εμμανουήλ Παπά και της εφεξής δημοσίευσης σχετικών ιστορικών σημειωμάτων. Όπως αποτυπώνεται στα σύμβολα που εμφανίζονται στο εξώφυλλο του περιοδικού η αναγέννηση της κοινότητας, η πνευματική πρόοδος και η φιλοπατρία είναι οι ιδεολογικοί άξονες γύρω από τους οποίους στρέφεται το περιοδικό. Αν και υπάρχουν κοινωνικές ειδήσεις από τη ζωή στο χωριό, ο λαϊκός πολιτισμός

35. Κ. Βοζιάνη, «Η ιστορία του Εμμ. Παπά», *Εμμανουήλ Παπάς*, [πρώτη περίοδος] 1 (1932) 17. Η κατάσταση ωστόσο εξισορροπείται από τις γραπτές μαρτυρίες και τις πηγές που έχουν έρθει στο μεταξύ στο φως. Σχετικά βλ. Α. Ε. Βακαλόπουλου, *Εμμανουήλ Παπάς. "Αρχηγός και υπερασπιστής της Μακεδονίας"*. *Η ιστορία και το αρχείο της οικογενείας του*, Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, 1981.

ως θεματολογία και πολύ περισσότερο ως ιδεολογία απουσιάζει. Είναι η περίοδος κατά την οποία ακόμη ο λαϊκός πολιτισμός βιώνεται.

Εις το εξής η τοπική κοινωνία, με κυριότερους εκπροσώπους τα μορφωμένα μέλη της αλλά και απλούς αγρότες, εκδηλώνει ένα έντονο ενδιαφέρον για τη ζωή και το έργο του Εμμανουήλ Παπά. Το ενδιαφέρον αυτό θα παραμείνει αμείωτο και θα γνωρίσει νέα ένταση με την εσωτερική μετανάστευση. Η επαφή της κοινότητας με την υπόλοιπη Ελλάδα και η σύγκριση με αυτήν οδηγεί στη διαπίστωση πως ο Εμμανουήλ Παπάς είναι ένας παραγνωρισμένος έως αγνοημένος ήρωας της επανάστασης από τη σύγχρονη ιστοριογραφία. Η παραμέληση αυτή του Εμμανουήλ Παπά κάποτε συνδέεται και εξηγείται λαμβάνοντας υπόψη τη γενικότερη δομή και οργάνωση του ελληνικού κράτους, φέροντας παράλληλα στην επιφάνεια ένα αίσθημα υστέρησης που βιώνει η βόρεια Ελλάδα στην ενσωμάτωσή της στον εθνικό κορμό³⁶. Ειδικότερα η αντιμετώπιση του Εμμανουήλ Παπά από την επίσημη ιστοριογραφία θα λέγαμε ότι εκφράζει αλληγορικά και την αντίστοιχη αντιμετώπιση της συγκεκριμένης αγροτικής κοινότητας από τα κέντρα διοίκησης και αποφάσεων του σύγχρονου κράτους.

Σε μια επιστολή ενός εσωτερικού μετανάστη από τη Δοβίστα στην πολιτική εφημερίδα «Σερραϊκόν Θάρος», η οποία αργότερα αναδημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Εμμανουήλ Παπάς» αναφέρεται χαρακτηριστικά: «*Το παράπονο όλων μας είναι πως ο Εμμ. Παπάς δεν προβλήθηκε όσο το άξιζε. Για τους περισσότερους Έλληνες το όνομα αυτό είναι εντελώς άγνωστο. Η πικρία μας είναι ακόμα μεγαλύτερη όταν αναλογισθούμε, σε σύγκριση με άλλους γνωστούς ήρωες του '21, ποιος ήταν, τι είχε, τι πρόσφερε και πού οδήγησε, αυτόν και την οικογένειά του, ο πατριωτικός ενθουσιασμός του. [...] Βασικά όμως η ιστορική αφάνεια του Εμμ. Παπά οφείλεται στο γεγονός ότι η ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης είχε “φορμαριστεί” μέσα στα σύνορα του πρώτου ελεύθερου ελληνικού κράτους και οι τοπικιστικές επιδράσεις είχαν έντονη τη σφραγίδα τους στη διαμόρφωση της ιστορικής πραγματικότητας. Ήταν επόμενο, αφού η Μακεδονία δεν είχε ακόμα ελευθερωθεί, τα ιστορικά γεγονότα που συνδέονται με τον απελευθερωτικό αγώνα του 1821 και διαδραματίστηκαν στο Μακεδονικό χώρο, να μην έχουν την ίδια “ιστορική” βαρύτητα στον ελεύθερο ελληνικό χώρο. Όταν ελευθερώθηκε η Μακεδονία, η ιστορία του '21 είχε ήδη γραφτεί και μεταβιάστηκε από το νότο προς το βορρά. Γι' αυτό και ο Μακεδόνας μαθητής μάθαινε οπωσδήποτε για τη ζωή του Γκούρα, του Ανδρούτσου ή του Μαυρομιχάλη και αγνοούσε το έργο του Εμμ. Παπά και την εποποιία της αιματοβαμμένης εξέγερσης της Χαλκιδικής. Εκτός από αυτή τη μεταβίβαση των ιστορικών γεγονότων, έγινε και προσαρμογή της νοοτροπίας μας σε ό,τι*

36. Πρβλ. H. Vermeulen, «Αγροτικές συγκρούσεις και κοινωνική διαμαρτυρία στην ιστορία ενός Μακεδονικού χωριού (1900 – 1936)», *ό.π.*, σσ. 241-242.

αφορά τον τρόπο αξιολογήσεως των ηρώων. [...] Συνέκρινα, αριθμητικά και ποιοτικά, τις ονομασίες οδών της Θεσσαλονίκης που είναι αφιερωμένες σε ήρωες του '21. Το αποτέλεσμα είναι απογοητευτικό. Δύο μόνο ασήμαντοι δρομίσκοι σ' όλη τη μείζονα περιοχή Θεσσαλονίκης (ο ένας στα Λαδάδικα και ο άλλος στο Φοίνικα) φέρουν το όνομα του Εμμ. Παπά. Αντίθετα, στην ίδια περιοχή υπάρχουν δεκατρείς δρόμοι αφιερωμένοι στον Κολοκοτρώνη, δέκα στον Κανάρη, έντεκα στον Μιαούλη, οκτώ στην Μπουμπουλίνα, πέντε στον Τζαβέλλα κ.ά.»³⁷.

Εις το εξής η αναζήτηση του ιστορικού παρελθόντος του ήρωα και της τοπικής κοινότητας θα αποκτήσει νέο περιεχόμενο. Εκτός από την ενδοσκοπικής χροιάς στροφή προς το ιστορικό παρελθόν υπάρχει μια πρόθεση δημοσιοποίησης προς τα έξω των συμπερασμάτων που προκύπτουν από τη έρευνα του ιστορικού παρελθόντος, με σκοπό την αποκατάσταση της ιστορικής πραγματικότητας και μεταφορικά της ίδιας της κοινότητας μέσα στον εθνικό κορμό.

Ένα μεγάλο μέρος από τις ενέργειες των Δοβιστινών αφιερώνεται στην ανεύρεση στοιχείων για τη συγγραφή μιας ολοκληρωμένης ιστορίας σχετικά με το έργο του και στην ανάδειξη του αγωνιστή, ενώ θεσπίζεται μόνιμη στήλη στο περιοδικό *Εμμανουήλ Παπάς* με θέμα πτυχές από τη ζωή και το έργο του. Παράλληλα εμφανίζονται και λογοτεχνικές απόπειρες εμπνευσμένες από το έργο του Εμμανουήλ Παπά, ενώ συγγράφεται και σχετικό θεατρικό έργο για τη δράση του κατά την επανάσταση του 1821. Οι τοπικοί σύλλογοι στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη με την υποστήριξη των μελών τους προβαίνουν σε μια σειρά ενέργειες χάρη στις οποίες τοποθετούνται προτομές ή ανδριάντες του Εμμανουήλ Παπά στην Αθήνα (1978 και 1983), στη Θεσσαλονίκη (1989) στην Ύδρα, δρόμοι και πλατείες παίρνουν το όνομα του Εμμανουήλ Παπά, πραγματοποιούνται ενημερωτικές εκπομπές στην τηλεόραση, εκδίδονται βιβλία, γίνονται ομιλίες από καθηγητές πανεπιστημίων σε επίσημες αίθουσες διαλέξεων, εκδίδεται τηλεκάρτα με τη μορφή του κ.ά. Πιο πριν, αρχές δεκαετίας του '70, με πρωτοβουλία της «Φιλοπτώχου Αδελφότητος Άγιος Γεώργιος Εμμανουήλ Παπά» και τη συνδρομή εκπαιδευτικών της περιοχής των Σερρών είχε στηθεί προτομή του Εμμανουήλ Παπά στην κεντρική πλατεία του χωριού.

Από την άλλη μεριά και η ίδια η προσωπικότητα του Εμμανουήλ Παπά αρχίζει να αποκτά μια δυναμική στην προοπτική της ανάδειξης μιας τοπικής ταυτότητας με ιστορικό παρελθόν σε ολόκληρο το νομό Σερρών. Στην πλατεία της πόλης, με τη συνδρομή και πάλι εκπαιδευτικών φορέων, ιδρύεται ανδριάντας του Εμμανουήλ Παπά (1965)³⁸, σε συνέχεια μιας προτομής

37. Σ. Σίσκου, «Εμμανουήλ Παπάς. Ένας παραγνωρισμένος ήρωας του 1821», *Εμμανουήλ Παπάς* 3 (1978) 7-8.

38. Π. Σαμσάρη, «Το ιστορικό της ανέγερσης του ανδριάντα του Εμμανουήλ Παπά

του ήρωα που είχε στηθεί ήδη από το 1930³⁹, ενώ διάφοροι σύλλογοι ή Ενώσεις που εδρεύουν στο νομό Σερρών ή σχετίζονται με αυτόν (Ομοσπονδία Σερραϊκών Συλλόγων Αττικής, Σύλλογος Δαρνακοχωριτών κ.ά.) βάζουν το όνομά του στην επωνυμία τους ή ορίζουν τη μορφή του ως έμβλημά τους⁴⁰.

Εκτός όμως από την πολιτική ιστορία του χωριού, ιδιαίτερο ενδιαφέρον σημειώνεται, μέσα σε συνθήκες αποδόμησης του παραδοσιακού πολιτισμού, για τον τόπο και τον τοπικό πολιτισμό της κοινότητας. Στη δεύτερη περίοδο του περιοδικού παρουσιάζονται μέσα στις σελίδες του διάφορα έθιμα του τόπου που τελούνταν κατά το παρελθόν στις διάφορες εποχές του χρόνου, και πιστοποιούν την ιδιαιτερότητα της κοινότητας σε σχέση με τις άλλες. Σκοπός αυτών των δημοσιευμάτων είναι να διασωθούν αυτά τα έθιμα και να μεταδοθούν στις νεότερες γενιές, ως ιδιαίτερα στοιχεία της τοπικής ταυτότητας. Στην κατεύθυνση αυτή σημειώνεται ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη γλώσσα και τα ονόματα της περιοχής.

Από τα πρώτα τεύχη του περιοδικού κάνει την εμφάνισή της η στήλη «Δοβιστινό λεξιλόγιο», στην οποία παρουσιάζονται λέξεις από το τοπικό ιδίωμα με τη χρήση και ερμηνεία τους. Παράλληλα αρχίζουν να φιλοξενούνται κείμενα γραμμένα στην ντοπιολαλιά του χωριού, στο ιδίωμα των Δαρνακοχωριτών. Το τοπικό ιδίωμα αναγνωρίζεται ως πολύτιμη, συναισθηματικά πλούσια μορφή έκφρασης και αποφασιστικής σημασίας για τη διαίωνηση της ιδιαιτερότητας και της τοπικής ταυτότητας των καταγομένων από τον Εμμανουήλ Παπά. Οι τυχόν σποραδικές ξενικές λέξεις που θρασματικά χρησιμοποιούνται από τους κατοίκους του χωριού παρατίθενται και αυτές μέσα στο Δοβιστινό λεξιλόγιο ως κατάλοιπα του πολυγλωσσικού προμοντέρνου παρελθόντος στην περιοχή της Μακεδονίας.

Ωστόσο η επίσημη παρουσίαση μέσα στις σελίδες του περιοδικού μιας γλωσσικής ταυτότητας η οποία θεωρούνταν υποδεέστερη από την επικρατούσα κοινή νεοελληνική και παρέπεμπε σε μια αγροτική, προμοντέρνα τοπική ταυτότητα, με ό,τι αυτό σήμαινε για το περιεχόμενό της, δεν έμεινε χωρίς αντιδράσεις. Υπήρξαν κάποιοι οι οποίοι διαμαρτυρήθηκαν για αυτό το γεγονός, φανερώνοντας και την πολιτική διάσταση των πολιτισμικών θεμάτων. Όμως ο αγροτικός, και έως πριν περιθωριοποιημένος από τον

στην πόλη των Σερρών», *Μετά*, τεύχ. 51 (1999) 17-24.

39. Η προτομή αυτή, έργο του γλύπτη Κώστα Δημητριάδη, τοποθετήθηκε στο μικρό πάρκο της τότε οδού Μικράς Ασίας. Τα αποκαλυπτήριά της έγιναν από τον τότε Γενικό Διοικητή της Μακεδονίας, Σ. Γονατά. Κατά τη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής (1941 - 1944) η προτομή, όπως αναφέρει ο Β. Τζανακάρης, «εξαφανίστηκε». Στη θέση της τοποθετήθηκε αργότερα, το 1947, άλλη προτομή, την οποία, αργότερα, δώρισε ο δήμαρχος στη 10^η Μεραρχία, βλ. Β. Ι. Τζανακάρης, *Εικονογραφημένη ιστορία των Σερρών*, τομ. Α', Σέρας: Περιοδικό «Γιατί», σ. 49.

40. Ανώνυμου, «Το έμβλημά μας. Γιατί επιλέξαμε τη μορφή του Εμμανουήλ Παπά», *Πανσερραϊκοί Παλμοί* 1 (Δεκέμβριος 2000 - Ιανουάριος 2001) 2.

μοντέρνο τρόπο ζωής, ιδιάζων τοπικός πολιτισμός έρχεται στο προσκήνιο και η προσέγγισή του γίνεται με μια διάθεση πολιτισμικής επανεκτίμησης⁴¹: «Μερικοί παραπονέθηκαν και δημιούργησαν θέμα για το αν θα έπρεπε να δημοσιεύονται λέξεις στη στήλη “Δοβιστιανό Λεξιλόγιο”. Τους γνωρίζουμε ότι όχι μόνο πρέπει αλλά επιβάλλεται.[...] Οι λέξεις είναι όλες καθαρώς ελληνικές, με τη διαφορά ότι λείπουν ορισμένα φωνήεντα. Ασφαλώς, σήμερα, ένα μέρος των λέξεων αυτών χρησιμοποιείται από τους σημερινούς κατοίκους Εμμ. Παπά. Και όμως από γονείς με τέτοιο “λεξιλόγιο” ξεπήδησαν από το χωριό μας σήμερα πάνω από 200 επιστήμονες όλων των κλάδων που διέπρεψαν και διαπρέπουν στην κοινωνία»⁴². Η τάση αυτή επαναπροσέγγισης και δικαίωσης του τοπικού πολιτισμού τελικά επικρατεί και συμβολικά αποτυπώνεται στα πιο σύγχρονα τεύχη του περιοδικού με τη διάθεση παρουσίασης μιας συνοπτικής περιγραφής της γραμματικής και του συντακτικού του τοπικού ιδιώματος.

Με το ίδιο ενδιαφέρον προσεγγίζουν και την ονομασία του χωριού, καθώς και τη σχέση που αυτό έχει με τα πολιτισμικά συγγενή όμορα χωριά. Στις σελίδες του περιοδικού *Εμμανουήλ Παπάς*, εμφανίζονται άρθρα με θέμα την ερμηνεία του ονόματος Δοβίστα. Αν και στα επίσημα κείμενα των τοπικών συλλόγων κυριαρχεί η επίσημη ονομασία του χωριού, εντούτοις η ταυτότητα της Δοβίστας και του Δοβιστινού δεν αποβάλλεται αλλά διαβιεί παράλληλα, σε ένα δεύτερο επίπεδο και κυρίως μεταξύ των ντόπιων -οι κάτοικοι αυτοπροσδιορίζονται μεταξύ τους ως *Ντουβισνοί-* ως μια συμπληρωματική της επίσημης εκείνης ταυτότητας του κατοίκου του Εμμανουήλ Παπά.

Από τα παραπάνω συνάγεται πως η ταυτότητα του Δοβιστινού με όλες τις πολιτισμικές συνυποδηλώσεις και αναφορές σε παλαιότερες ιστορικές περιόδους δεν απορρίπτεται, αλλά υπάρχει παράλληλα και συμπληρωματικά με την επίσημη ιστορία της κοινότητας. Ο κάτοικος του Εμμανουήλ Παπά είναι και Δοβιστινός καθώς μαζί με την αναπροσαρμοσμένη νεότερη ταυτότητά του διατηρεί και την παλαιότερη.

Παράλληλα, νέοι στόχοι ορίζονται, οι οποίοι συνδυάζουν την τοπική ιστορία και τον πολιτισμό με την προβολή και ανάπτυξη του χωριού. Αναφέρομαι στην πρωτοβουλία των εσωτερικών μεταναστών, με τη συμπαράσταση των μόνιμων κατοίκων του χωριού, για τη δημιουργία στη γενέτειρα του Εμμανουήλ Παπά ενός σύνθετου πολυλειτουργικού μνημείου αφιερωμένου σε αυτόν. Απώτερος σκοπός τους είναι η μεταφορά εκεί των οστών του, ελπίζοντας το ίδιο το γεγονός αυτό, παράλληλα με την ηθική δικαίωση

41. Ε. Γρ. Αυδίκου, «Παγκοσμιοποίηση και λαϊκός πολιτισμός στον 21^ο αι.», στο: Μ. Αλ. Αλεξιάδης (επιμ.), *Θητεία. Τιμητικό αφιέρωμα στον καθηγητή Μ. Γ. Μερακλή*, Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών - Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2002, σσ. 111-123.

42. Ανώνυμο, «Απάντηση σε παράπονα», *Εμμανουήλ Παπάς* 4 (1978) 16.

που σηματοδοτεί για τον ήρωα η επιστροφή του στα πατρία χώματα, να τονώσει την ιδιαιτερότητα του χωριού και να αποτελέσει πόλο έλξης επισκεπτών προς όφελος του χωριού.

Επιχειρήσαμε να ανιχνεύσουμε την ιστορική εξέλιξη της τοπικής ταυτότητας με παράδειγμα το δημοτικό διαμέρισμα Εμμανουήλ Παπάς. Μελετήσαμε τον τρόπο με τον οποίο σε διάφορες περιόδους βίωσαν οι καταγόμενοι από τον Εμμανουήλ Παπά την ιστορική και πολιτισμική τους παράδοση, καθώς και τις διαστάσεις που προσέλαβε η τοπική τους ταυτότητα μέσα από αυτή τη διαδικασία. Έμφαση δόθηκε στους εσωτερικούς μετανάστες της κοινότητας και στις συλλογικές τους δραστηριότητες, καθώς θεωρήσαμε ότι αποτέλεσαν την αιχμή ενός αναστοχαστικού λόγου, ο οποίος ξεκίνησε ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '30, καθώς και τον πυρήνα της ποιοτικής μεταστροφής των κατοίκων, ως προς την αίσθηση του ανήκειν. Η διαδικασία διαμόρφωσης της τοπικής ταυτότητας που αναλύσαμε πιο πάνω, αν και ξεκίνησε ουσιαστικά από το νεωτερικό πνεύμα του αστικού πολιτισμού, εκφρασμένο στην αρχή από φωτισμένες προσωπικότητες του χωριού και κατόπιν από τους μετανάστες στην πόλη, εντούτοις αναφέρεται στο σύνολο της κοινότητας των καταγομένων από τον Εμμανουήλ Παπά, τόσο αυτών που έχουν μεταναστεύσει στα αστικά κέντρα όσο και αυτών που παραμένουν στο χωριό.

Από τα πρώτα χρόνια που η κοινότητα στράφηκε ενδοσκοπικά προς τον εαυτό της ξεχώρισε αμέσως τον ήρωα και προσπάθησε να τον βγάλει από την αφάνεια και να τον αναδείξει. Ο ζήλος που έδειξαν, και δείχνουν ακόμη, στην ανάδειξη του αγωνιστή και συμπατριώτη τους καθώς και στην αποκατάσταση της αδικίας εις βάρος του αποτέλεσε, σε μεταφορικό επίπεδο, μια προσπάθεια εξόδου της αγροτικής κοινότητας από το περιθώριο, στο οποίο συχνά είναι καταδικασμένη η ευρύτερη ενδοχώρα, και εξέφρασε μια επιθυμία ένταξής της στον εθνικό κορμό με ισότιμη συμμετοχή στα τεκταινόμενα.

Σήμερα μετά την ανεύρεση πλήθους νέων στοιχείων για τη δράση του Εμμανουήλ Παπά που οδήγησαν στην αναγνώρισή του από την τοπική κοινωνία, ως ενός ένδοξου προσώπου/μέλους της που την τιμά και δικαιούται να την αντιπροσωπεύσει, και κατόπιν της ηθικής δικαίωσης του ήρωα στην ευρύτερη κοινωνία, τώρα πια η παρουσία του Εμμανουήλ Παπά έχει μπει σε άλλη προοπτική και συνδέεται με ζητήματα προβολής του ίδιου του χωριού πια και ανάκαμψής του. Από την άλλη μεριά, το ενδιαφέρον των καταγομένων από τον Εμμανουήλ Παπά για τη διατήρηση της παράδοσης, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τα τοπικά έθιμα, το Δοβιστινό λεξιλόγιο και τη διατήρηση στον ανεπίσημο προφορικό λόγο της παλαιάς ονομασίας του χωριού, δηλώνει έμπρακτα την αναγνώριση του παραδοσιακού πολιτισμού ως ενός άλλου βασικού συστατικού της ταυτότητάς τους.

Εκείνο που συνάγεται από τα παραπάνω είναι πως σήμερα οι καταγόμενοι από τον Εμμανουήλ Παπά βιώνουν μια ιδιάζουσα τοπική ταυτότητα, προϊόν σύνθεσης της επίσημης ιστορίας και της ανεπίσημης προφορικής παράδοσης. Οι κάτοικοι του χωριού, εκτός από κάτοικοι του Εμμανουήλ Παπά, είναι και Δοβιστινοί. Κατέχουν μια διττή ταυτότητα, κάθε μία πλευρά της οποίας αντιπροσωπεύει και ανακαλεί μια διαφορετική κοσμοαντίληψη και ένα διαφορετικό οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Ως προς το ποια από τις δύο πλευρές θα επιλέξουν, ώστε να δώσουν μεγαλύτερο βάρος κατά την επικοινωνία τους, εξαρτάται από το επικοινωνιακό πλαίσιο. Η πρώτη, του Εμμανουήλ Παπά, είναι αυτή που χρησιμοποιείται στην επικοινωνία της κοινότητας με τον έξω κόσμο και συνάδει περισσότερο με την εθνική ταυτότητα. Προσδίδει στην κοινότητα κοινωνικό κύρος και μια ξεχωριστή θέση ανάμεσα στα άλλα χωριά, ως γενέτειρας ενός ήρωα της ελληνικής επανάστασης του 1821, ως ένα τρανταχτό θετικό παράδειγμα εξαίρεσης στον κανόνα, το οποίο μετωνυμικά μεταφέρεται και στο σύνολο της κοινότητας. Η δεύτερη, η λαϊκή ανεπίσημη πλευρά, του Δοβιστινού, αναφέρεται περισσότερο στο εσωτερικό της κοινότητας των καταγομένων από το χωριό, χρησιμοποιείται περισσότερο και κυρίως μεταξύ των ντόπιων, και έχει μεγαλύτερο συναισθηματικό πλούτο. Παραπέμπει σε προμοντέρνες περιόδους με άλλο πολιτισμικό περιεχόμενο και άλλη κοσμοθεώρηση, όπου το περιεχόμενο της τοπικής ταυτότητας ήταν περισσότερο εύκαμπτο και ποιοτικά πλουσιότερο. Οι δύο αυτές πλευρές της τοπικής ταυτότητας η επίσημη και η ανεπίσημη, η πολιτική και η πολιτισμική, στην περίπτωση της κοινότητας του Εμμανουήλ Παπά δεν έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους, αλλά λειτουργούν συμπληρωματικά και επικοινωνούν μεταξύ τους καθώς ο Εμμανουήλ Παπάς, το αναγνωρισμένο έμβλημα της κοινότητας αλλά και της εθνικής απελευθέρωσης, ήταν Δοβιστινός.

ABSTRACT

GEORGIOS VOZIKAS

GREEK IMMIGRATION AND CONSTITUTION OF THE LOCAL IDENTITY IN CONDITIONS OF MODERNITY

This paper studies local identity as it is shaped by the process of internal migration. It traces the way in which emigrants from the Emmanouil Papas district (Dovista), far from home, define their relationship to the history and the traditional culture of their village at the level of social relations and representations, shaping their local identity as they do so.

ΧΟΡΗΓΟΙ:

ISBN: 978-960-86390-8-9